

Lära, utveckla och använda teckenspråk

Lära, utveckla och använda teckenspråk

© Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2018

Ansvarig på SPSM: Pia-Lotta Sahlström

Text/författare: Pernilla Karlsson, Christina Löf-Jansson. I framtagandet av materialet har även Eva Ardinge medverkat.

Grafisk form: Liljedal Communication AB

Illustration: Liljedal Communication AB

Tryck: Lenanders Grafiska AB, Kalmar 2018

ISBN: 978-91-28-00774-0, tryckt

978-91-28-00775-7, pdf

Best.nr: 00774

Den här publikationen kan du ladda ner i pdf-format i

Specialpedagogiska skolmyndighetens webbutik: www.spsm.se/webbutik

Vill du ha publikationen i alternativa format beställer du det från order@spsm.se

Förord

Hur ser jag vad eleven kan och hur bra kan jag teckenspråk?

Det är två centrala frågor för lärare som undervisar elever där teckenspråket är en möjlig väg till utveckling. I mötet med eleven gäller det att upptäcka de små detaljerna som gör skillnad. Det är också viktigt att ha rätt förväntningar på elevens lärande. Som lärare är du alltid en språklig förebild, naturligtvis också när det gäller teckenspråk.

Lära, utveckla och använda teckenspråk hjälper dig som lärare att upptäcka elevernas kunskaper i teckenspråk och därmed deras utvecklingspotential. Broschyren bygger på

ett utvecklingsarbete som Specialpedagogiska skolmyndigheten gjorde 2015–2016. Syftet med materialet är att stimulera dig att utveckla ditt eget teckenspråk, men framförallt att inspirera dig att ge eleverna nya spännande utmaningar i lärandet.

Stockholm 2018

*Pia-Lotta Sahlström
Enhetschef på Resurscenter döv/hörsel,
Specialpedagogiska skolmyndigheten*

Innehåll

Förord	3
Introduktion	7
Rätt till tvåspråkighet.....	7
Tillgänglig kommunikation.....	7
Hur kan du göra?	9
Tydlig, nåbar och uppmärksam.....	9
Förväntningar.....	9
Språkliga anpassningar.....	9
Intressen och motivation.....	10
Hörselstress.....	10
Tid.....	10
Reflektion och interaktion.....	10
Förtydliga.....	10
Använd avbildande verb och tecken.....	11
Använd film som verktyg.....	12
Vad kan eleven – och vad kan du?	15
Gör så här.....	15
Barns tidiga teckenspråksutveckling i 15 punkter	16
Teckenspråkets barnspråk.....	18
Barns teckenformer.....	19
Avslutning	21
Referenser	22

Introduktion

Elever som går i grundsärskolan och gymnasiesärskolan och har en hörselnedsättning kan lära, utveckla och använda teckenspråk. Elevens möjligheter att utveckla sitt sätt att kommunicera är till stor del beroende av lärarens egen kompetens. Din kompetens är viktig för att bedöma elevens kunskapsnivå och utvecklingspotential. Det du kan gynnar elevens egen utveckling. Teckenspråket är en fantastisk möjlighet att bättre nå eleverna i grundsär- och gymnasiesärskolan.

Tillgänglig kommunikation

Undervisningen mot tvåspråkighet förutsätter en visuellt baserad lärmiljö, det vill säga att kunskapen görs tillgänglig med hjälp av syn-intryck. Eleverna ska ges möjlighet att göra jämförelser mellan språken, urskilja likheter och olikheter. Tvåspråkighet är en viktig grund för upplevelsen av delaktighet i samhället.

Rätt till tvåspråkighet

Eleverna har enligt grundsär- eller gymnasiesärskolans läroplan rätt till tvåspråkighet och rätt att utveckla tvåspråkighet efter sina förutsättningar. Att uppmuntra tvåspråkighet innebär inte att förminska betydelsen av stöd och anpassningar av annat slag, som fysiskt material, bilder, talat språk, anpassad hörteknik med mera.

Tvåspråkighet för den här elevgruppen innebär svenskt teckenspråk och svenska, det vill säga skriven svenska eller en kombination av skriven och talad svenska. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla svenska och teckenspråk parallellt. En god och allsidig språkmiljö använder svenska och teckenspråk likvärdigt. Tvåspråkiga elever kan då välja det språk som fungerar bäst i olika sammanhang och för olika syften.

Hur kan du göra?

För att stimulera elevens teckenspråksutveckling visar vi här på några saker att tänka på för dig som lärare.

Tydlig, nåbar och uppmärksam

Undervisningen för elever som är döva eller har en hörselnedsättning måste vara visuellt tillgänglig. Med det menas inte bara att det är viktigt att ha material som kan uppfattas med hjälp av synen, utan minst lika viktigt för elevernas lärande är att du som lärare är visuellt medveten och skapar kontakt i klassrummet.

Var tydlig

Du är elevens språkliga förebild, därför är det viktigt att du är medveten i din kommunikation. Det är ofta effektivt att överdriva gester och mimik.

Var nåbar

Det språkliga verktyget får mening genom interaktion, vilket innebär att elevens omgivning är avgörande. Du måste se och avläsa elevens expressiva språk. Eleven kan till exempel göra tecken rätt ut i rummet utan att ha kommunicerat med dig först. Som hörande kan det vara lätt att missa det om man inte är visuellt medveten.

Var uppmärksam

Det är oerhört viktigt att även signaler som är små, otydliga eller ligger utanför normen uppmärksammas och bemöts. Du måste agera som om alla gester betyder något, och svara på och därmed utveckla elevens intentioner. Det kräver god förmåga att tolka och en stor lyhördhet.

Förväntningar

Genom att vara uppmärksam och se elevens signaler i vardagen ökar du dina egna förväntningar på hans kunskaper. Det är viktigt att du gör dig medveten om vilka förväntningar du har på eleven. Har du en gång upplevt att han har använt till exempel avbildande verb förväntar du dig att det ska ske igen. Sannolikheten för att du ska uppfatta tecknet nästa gång ökar, och dessutom ökar chansen att eleven ska våga sig på att göra tecknet igen.

- Anpassa inte för mycket, utan tro på elevens förmåga och kompetens.
- Undvik att rätta eleven och visa att du har förstått genom att bekräfta tecknet med den rätta formen. Det är viktigare att eleven får respons på sin kommunikation än att tecknet är korrekt gjort.

Språkliga anpassningar

Du måste möta eleven på hans språkliga nivå och därifrån utveckla språkandet.

- Använd färre grammatiskt komplicerade meningar när så krävs.
- Var noga med ordval.
- Prova att teckna med normal hastighet men i kortare sekvenser, ibland med upprepning.
- Tänk på att eleven har ett stort passivt språk, det vill säga han förstår mer än han kan uttrycka.

Intressen och motivation

Det kan tyckas självklart men är ändå värt att påpeka: elever samtalar oftare och mer när de är intresserade av ett ämne, eller av sättet som ämnet presenteras på. Upplevelsen av mening, begriplighet och sammanhang är central för språkutvecklingen.

- Var uppmärksam på vad som engagerar eleven och styr samtalet till att handla om det.
- Gör eleven aktivt medskapande genom att ta vara på hens erfarenheter.

Hörselstress

Det är stressande att inte vara säker på att man uppfattat något rätt. Osäkerhet leder ofta till frustration och missförstånd. Otydlig kommunikation gör att eleven inte känner sig delaktig. Om personer i elevens närhet tecknar otydligt eller har bristfälliga kunskaper i teckenspråk kan eleven uppleva utanförskap. Hörselstress kan dessutom leda till att eleven hör sämre, eftersom ansträngningen skapar en extra belastning på hjärnans arbetsminne.

- Var medveten om att eleven kan vara utsatt för hörselstress. Stress påverkar förmågan att utveckla språk.

Tid

Elever med intellektuell funktionsnedsättning följer samma teckenspråkutveckling som alla andra döva, men de behöver mer tid på sig. I en undervisningssituation är det viktigt att låta eleven ta den tid hen behöver för att till exempel

välja rätt tecken för det hen vill uttrycka eller uttrycka det så tydligt som hen önskar.

- Invänta reaktioner och ge eleven tid att samla sig.
- Tänk på att eleven ofta behöver se tecknet många gånger för att lära sig det.

Reflektion och interaktion

Lärandeprocessen underlättas av din förmåga till mentalisering, det vill säga förmågan att reflektera över både ditt eget beteende och elevens situation. Processen kan jämföras med relationen mellan förälder och spädbarn, där lärandet i stor utsträckning beror på interaktionen mellan den vuxna och barnet. Tänk till exempel på hur föräldrar sätter etikett på barnets inre upplevelse genom att säga saker som ”jag tror att du vill” eller ”nej, det här vill du inte”.

- Ställ öppna frågor.
- För en dialog och se till att samtalet inte känns kravfyllt.
- Locka och led eleven till svaret med hjälp av detaljer som sätter eleven på rätt spår. Kanske behöver du ge alternativ eller teckna första bokstaven i svaret?
- Använd och var själv mottaglig för uppmärksamhetsskapande signaler. Signalen kan bestå av till exempel en viftning eller en lätt klapp på armen.

Förtydliga

Bokstavering gör nytta för språkinläringen. Det skapar en medvetenhet om vad tvåspråkighet är och kan bidra till att eleven lär sig att läsa så småningom.

- Använd handalfabetet.
- Förtydliga genom att lägga tecknet nära munnen så att eleven samtidigt ser munrörelsen.

Använd avbildande verb och tecken

Att utveckla elevens språk behöver inte bara innebära att introducera nya tecken. Det är också utvecklande att arbeta med språkets grammatiska komponenter, till exempel avbildande tecken. Avbildande tecken används för att beskriva något. Det är i första hand de avbildande verben som utvecklar språket, eftersom barn ofta talar i verbform.

Avbildande verb betecknar olika typer av förflyttning och befintlighet. Avbildande verb har en jämförelsevis komplicerad uppbyggnad och uppträder därför senare i barns teckenspråk än de fasta tecknen.

Om du som lärare använder avbildande verb främjar du elevernas språkutveckling och berikar deras kommunikation. Eleverna lär sig att använda de tecken du bemöter dem med, och därför ökar elevernas uttrycksmöjligheter om du tecknar avbildande verb. Samtalet blir rikare på nyanser och därmed mer intressant för båda parter.

- Överanvänd gärna avbildande verb.
- Var uppmärksam på elevens försök att teckna avbildande verb.

Använd film som verktyg

När du filmar undervisningssituationen får du effektiva verktyg för att utveckla din kommunikation med eleven. Filmandet kan ge nycklar till såväl elevens som ditt eget beteende. Inte minst är det ett utmärkt instrument om man vill hitta kroppsliga uttryck för förväntan hos eleven.

Särskilt när man arbetar med elever som har flera funktionsnedsättningar är filmanalys viktigt, eftersom de eleverna ofta är mer eller mindre utlämnade till andra människors handlande och tolkningar.

Ofta visar det sig att eleven kommunicerar mycket mer än du tror, du har bara inte uppfattat det. I kontakten med små barn är lärare ofta skickliga på att tolka uttryck, men äldre elevers nybörjarspråk kan vara svårare att tolka och bemöta – kanske för att vuxna ibland inte är inställda på att ett yngre barns uttryck kan komma i ett äldre barns kropp. Svaret kan till exempel komma ganska långt efter att du avslutat och börjat med något nytt. Men uttrycket kan också komma snabbare än förväntat och därför vara svårt att uppfatta.

Det har visat sig att filmanalys ofta bidrar till en positivare bild av elevens förmågor.

- Filma dig själv i samspel med eleven.
- Undervisa med hjälp av material som du vet intresserar eleven och engagera eleven i ett samtal om materialet, till exempel lego, leksaksdjur, dockskåp, bilder eller Youtubeklipp.
- Använd många avbildande verb vid samtalet.
- Vid analys av filmen kan du se vad du gör, men framförallt vad du inte gör.
- Tänk på att du både är en möjlighet och en begränsning för eleven – ditt sätt att reagera på elevens kommunikation avgör vilket.
- Kanske vill eleven inte samtala om materialet utan hellre leka med det. Låt i så fall hen göra det och samtala vid nästa tillfälle om det som syns på filmen, det vill säga hur elevens lekte med materialet vid förra samtalet.

Vad kan eleven – och vad kan du?

Eleven är beroende av din kunskap om teckenspråkig språkutveckling och din förmåga att kommunicera på teckenspråk. Därför bör du ta reda på inte bara vad eleven kan, utan också göra dig medveten om dina egna kunskaper.

Hur står det till med teckenspråkskunskaperna hos eleverna? Vet du som lärare det? Särskoleelevers kunskaper i teckenspråk undersöks sällan, och när de undersöks beskrivs de för det mesta i generella ordalag.

För att utmana eleverna, skapa förutsättningar i lärmiljön och stödja lärandet måste du känna till var eleverna befinner sig i sin teckenspråksutveckling.

I det här avsnittet har vi samlat 15 punkter som du kan använda för att kartlägga en elevs kunskapsnivå i teckenspråk och samtidigt göra dig uppmärksam på vad du själv vet om de olika stadierna i teckenspråksutvecklingen.

Gör så här

Läs igenom de 15 punkterna på s. 16–18. Formulera vad du tänker om elevens kunskapsnivå genom att ställa nedanstående frågor till dig själv. Anteckna dina svar.

- Använder eleven flera tecken i kombination?
- Vilka områden är eleven på väg in i?
- Använder eleven imitation?
- Hur använder eleven negerande uttryck, till exempel "inte" och "nej"?
- Hur ställer eleven frågor – är det genom en direkt fråga eller kan det vara genom ett påstående, ett berättande eller ett negerande uttryck?
- Använder eleven ansiktsmimik?
- Använder eleven avbildande verb?
- Vilka handformer använder eleven?
- Hur använder elever rörelsen i tecknen?
- Använder eleven bokstavering?

Filma dig själv i samspel med eleven.

Se på filmen, ensam eller tillsammans med kollegor. Ställ ovanstående frågor igen och sök svaren i filmen genom att notera vilka signaler eleven gör. Lägg också noga märke till vad du själv gör och inte gör i samspelet med eleven. Anteckna svar på frågorna, och jämför de nya svaren med dem som du skrev ned innan du filmade.

Det kan vara upplysande att visa filmen för arbetslaget. Ofta lägger dina kollegor märke till andra saker än du gör. Visa gärna filmen för eleven och prata med hen om vad ni ser.

Barns tidiga teckenspråksutveckling i 15 punkter

Det är viktigt att känna till huvuddragen i hur barn utvecklar sin kompetens i teckenspråk. Professor Brita Bergman har i studien Barns tidiga teckenspråksutveckling (2012) sammanställt utvecklingen. Här har vi sammanfattat några användbara punkter.

1. De första tecknen

I början är barnet ”här och nu”. Hen använder sitt första egna ord men förstår mycket mer än hen själv uttrycker.

2. Imitation

Ett naturligt inslag i all språkutveckling är att upprepa det som sägs eller uttrycks. Imitation förekommer i både talat språk och i teckenspråk.

3. De första 50 orden

Ungefär samtidigt som barnet uppnått en mängd på cirka 50 ord börjar hen kombinera två ord i sina yttranden.

4. Barns teckenformer

Barn lär sig forma tecken i fyra stadier. Illustrationer av stadierna hittar du på s. 19. En del tecken är motoriskt svåra. Det betyder inte att barnet avstår från att teckna dem, men kanske tecknar dem i förenklad form.

5. Rörelser

Rörelsen i teckenformen är den mest komplexa aspekten av tecken. Barn förenklar ofta rörelsen genom att utföra den i sekvenser eller i ett läge. De flesta barn föredrar rörelser nedåt och framåt. Ett barns tecken för ”ko” brukar till exempel

peka inåt mot pannan istället för uppåt, som är den vuxnas sätt att teckna ”ko”. Likaså tecknar barn ofta ”katt” från handen istället för mot kroppen.

6. En eller två händer

När barnet börjar sträcka sig efter föremål gör hen det med båda händerna. När barnet tecknar med en hand brukar den andra följa med automatiskt. Tecken med båda händerna (dubbel artikulator) kan vara svåra att utföra på grund av rörelsen. Det kan också vara svårt att samordna handrörelsen med vridning eller att korsa mittlinjen, det vill säga föra händerna från ena sidan av kroppen till den andra. Tecken där händerna ska utföra olika handformer är också svåra i början.

7. Höger eller vänster hand

Ett litet barn använder båda händerna lika mycket. Det kan dröja ända upp till sex till sju års ålder innan hen har valt en dominant hand. När den är utvecklad, och händerna har olika uppgifter, är det den dominanta handen som utför de finmotoriska uppgifterna.

8. Frågor

Ja- och nej-frågor markeras med icke-manuella signaler, som höjda ögonbryn, huvudet böjt lätt framåt, ögonkontakt och förlängning av sista tecknet. Barnets tidiga ja- och nejfrågor är dock inte markerade med höjda ögonbryn. Tänk på att barnet trots det oftast uppfattar andras frågor.

Barnets första egna frågeord brukar vara ”vad” och ”vem”. De brukar markeras med sammandragna ögonbryn. En pekning kan vara

en föregångare till ”vad”. Pekning förekommer ofta i kombination med ”vad” eller ”vem”.

Tecknen för frågeorden ”när”, ”hur” och ”varför” kommer senare i utvecklingen.

9. Tidsuttryck

I teckenspråk finns så kallade genuina tecken. Det är tecken och munrörelser som oftast inte har något motsvarande ord i talad svenska, utan är genuint teckenspråkiga. Exempel är tecken som har med tid att göra. De kommer på olika stadier i barnets teckenspråksutveckling. Tecknet för ”färdig” ihop med hjälpverb kommer tidigt. Däremot kan det vara svårt för yngre barn att använda tecknet för ”idag”.

10. Negation

Huvudskakning är barnets första uttryck för negation. Barnet som lär sig ett manuellt tecken för ”nej”, ”inte” och ”vill inte” använder i början inte huvudskakning tillsammans med det manuella tecknet, men efter en tid kombineras det manuella tecknet och huvudskakningen.

Tecknet för ”inte” förekommer sällan separat, men kan finnas i tecknen ”vill inte” och ”kan inte”.

11. Riktade tecken

Pekningar används på flera olika sätt. De kan till exempel integreras i pronomen, användas för att uttrycka ett substantivs position eller för att peka på saker som finns omkring den tecknande. Tecknen kan riktas mot saker som finns i rummet, men de kan också syfta på sådant som inte är närvarande. Den förmågan kommer dock senare språkutvecklingen.

12. Riktade siffertecken

När barn räknar pekar de med siffertecknens handformer nära eller i kontakt med respektive föremål. Det är ett sätt att ”räkna högt” på teckenspråk. När barnet får en fråga om antal föremål eller personer kan de rikta tecknen mot dessa. Då framgår det tydligt vilka som avses.

13. Avbildande tecken och avbildande verb

Barnets första tecken hör till det fasta teckenförrådet och har en grundform. Men många tecken som förekommer i teckenspråkskommunikation saknar grundform och bildas i den stund de används. Dessa tecken kallas för avbildande och är en kombination av handform, rörelse och läge. Händernas läge och relation till varandra varierar beroende på vilken situation man beskriver. Avbildande tecken har en mer komplicerad uppbyggnad än de fasta tecknen och uppträder därför senare i barns teckenspråk.

För att beskriva förflyttning och befintlighet använder man i teckenspråket avbildande verb.

14. Munrörelser

Ögon och ögonbryn är språkliga signaler i teckenspråk. De kallas för icke-manuella signaler och har en grammatisk funktion.

- Munrörelser som är kopplade till enstaka tecken kallas lexikala. Det innebär att de finns i teckenspråkets lexikon. Många av dem är reducerade för att vara enklare att avläsa.
- Imiterande munrörelser. Ett exempel är tecknet ”bita”.

- Orala adverb är intensiva munrörelser som fungerar som bestämningar till bland annat verb. De uttalas med ett utdraget "i" och i kombination med kisande ögon.

15. Handalfabetet och bokstaving

Det svenska handalfabetet är ett enhandsalfabete där bokstäverna består av olika handformer som tecknas i olika positioner. En del utförs också med rörelse. Vissa av handformerna är svåra för barn att utföra, men barn avstår inte på grund av det utan förenklar dem istället. Barn tecknar till exempel "r" med framåtriktat pekfinger i stället för långfinger, "k" utförs med stora nyphanden eller "v"-handen, "w" tecknas med alla fingrar spretande och i "m" är även lillfingret utsträckt (se illustrationer av teckenformer på s. 19).

En del tecken i det svenska teckenspråket har sitt ursprung i bokstaving av ord eller i förkortning, till exempel "tisdag" som bokstaveras med "ti". Gemensamt för bokstaverade tecken är att de utförs med en hand och har en reducerad form jämfört med fullständigt bokstaverade ord. Bokstaverade tecken har normalt bara två eller tre olika handformer. En del tecken kännetecknas av en sidledsrörelse som markerar dubbla konsonanter i ursprungsordet, exempelvis "snabb", där handen dras åt sidan.

Bokstaving används helt naturligt av vuxna i kommunikation med små barn. Barnen är inte medvetna om att de bokstaverade tecknen har sitt ursprung i handalfabetet eller koppling till bokstäver, till exempel tecknen "te" och "ny", utan tillägnar sig dem precis som andra tecken. Så småningom uppfattar barnen de enskilda handalfabetsformerna och börjar bokstavera ord utan förebild. Då kan någon bokstav saknas eller komma i fel ordning, men första och sista bokstaven är oftast rätt.

Att barn kan bokstavera en del ord betyder inte att de också kan skriva dem. När de har förstått kopplingen mellan de manuella och skrivna bokstäverna kan de bokstavera med handalfabetet från en skriven förebild, och göra det omvända: skriva ord som stavas för dem med handalfabetet.

Till barn ska man bokstavera med normal hastighet. Då känner barnet igen rörelsesekvensen och kopplar den till begrepp och ord – de förstår helheten.

Teckenspråkets barnspråk

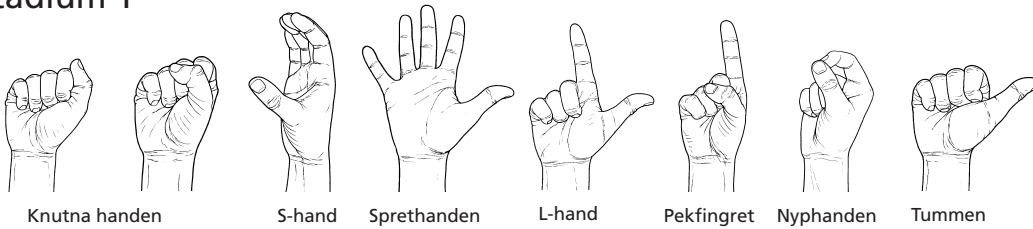
Precis som hörande barns tidiga uttal av ord kan avvika från vuxnas språk kan barns tidiga teckenformer avvika från vuxnas sätt att teckna.

Barn tillägnar sig teckenspråkets handformer i olika steg. De första handformerna är motoriskt enkla att utföra. Förutsättningarna för att kunna forma tecken påverkas av barnets motoriska utveckling. Det viktiga är att vuxna visar att de förstått och bekräftar med den rätta formen. När barnet har motoriska förutsättningar kommer de rätta teckenformerna av sig själva.

Barns tidiga teckenformer kan se ut som illustrationen visar. Det första som visas i den är handformer, rörelser och händernas användning i en- respektive tvåhandstecken. Handformer från stadium I är lättare för barn att göra, medan tecken som kräver handformer från ett senare stadium är svårare. Barnen använder då former från ett tidigare stadium och använder en liknande form.

Barns teckenformer

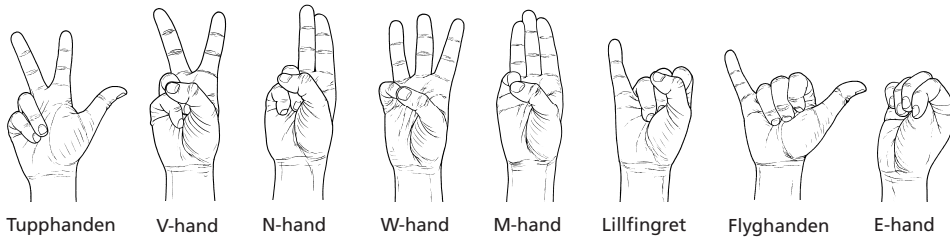
Stadium 1

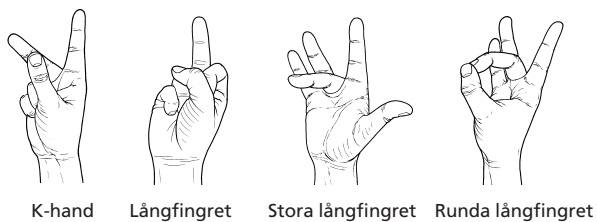
Stadium 2

Stadium 3

Stadium 4

Förslag till stadier i barns tillägnande av handformer. Teckningarna är återgivna från "Svenskt teckenspråkslexion" med tillstånd av Sveriges Dövas Riksförbund.

Avslutning

Förskolor och skolor kan vända sig till Specialpedagogiska skolmyndigheten för att få specialpedagogiskt stöd. Målet med stödet är att det ska bidra till att alla barn och elever ska få förutsättningar att nå målen för utbildningen, oavsett funktionsförmåga.
spsm.se/stod/specialpedagogiskt-stod/

Vi erbjuder även olika former av fortbildning. Bland annat en nätbaserad kurs som ger fördjupad kunskap om hur du kan anpassa en tillgänglig lärmiljö för barn och elever som är döva eller med hörselnedsättning och ytterligare funktionsnedsättning. Nätbaserade kurser, lokala kurser och aktiviteter hittar du på vår webbplats.
spsm.se/kurser--aktiviteter/

Läs mer

- Stödmaterial hörselnedsättning
spsm.se/stodmaterial-horselnedsattning
- Arbeta med språkstörning i förskola och skola
webbutiken.spsm.se/arbete-med-sprakstoring-i-forskola-och-skola/
- Små steg – stort steg
webbutiken.spsm.se/sma-steg-stort-steg/
- Jag vet, jag kan! – elever som är döva eller har en hörselnedsättning i kombination med autism
webbutiken.spsm.se/jag-vet-jag-kan/

Barns tidiga teckenspråksinlärning av professor Brita Bergman (2012) finns att ladda ned från Stockholms universitet.
su.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A560312&dswid=-187

På UR Skola finns korta filmer om döva barns språkutveckling och tvåspråkighet.
urskola.se/Produkter/198054-Dova-barns-sprak-utveckling-Lar-av-dova-foraldrar

Här finns information om vad språklagen säger om svenskt teckenspråk.
sprakochfolkminnen.se/sprak/minoritetssprak/svenskt-teckensprak/vanliga-fragor-om-teckensprak/vanliga-fragor-om-teckensprak/2014-02-17-vad-sager-spraklagen-om-svenskt-teckensprak.html

Om du vill beställa eller ladda ner publikationer från Specialpedagogiska skolmyndigheten gör du det genom att gå in på webbutiken.
spsm.se

Referenser

- Barnombudsmannen (2016). Respekt – Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd, Stockholm.
- Bergman, B. (2012). Barns tidiga teckenspråksutveckling. Stockholms universitet: Institutionen för lingvistik. Forskning om teckenspråk XXII.
- Brodin, J. (2008). Att tolka barns signaler. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Danielsson, L. (2013). Det teckenspråkiga klassrummet – en arena för möte mellan elever och pedagoger. Licentiatavhandling, Stockholms universitet.
- Hermansson, M. (2008). Växelvis på svenskt teckenspråk och svenska. Språk- och kunskapsutveckling för flerspråkiga barn och ungdomar. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Holmström, I. (2003). Uppmärksamhetsskapande strategier i barns teckenspråk. (D-uppsats). Stockholms universitet, Institutionen för Lingvistik.
- Hörselskadades riksförbund (2007). Årsrapport 2007: Äh, det var inget viktigt ... Om hörselskadades situation i Sverige.
- Nilholm, C. & Alm, B. (2010). An inclusive classroom? A case study of inclusiveness, teacher strategies, and children's experiences. European Journal of Special Needs Education.
- Partanen, P. (2008). Från Vygotskij till lärande samtal. Stockholm: Sanoma utbildning.
- Preisler, G. (1990). Att införa video – i psykologiskt och pedagogiskt stödjande arbete med barn med funktionsnedsättning. Tomtebodaskolans resurscenter (TRC).
- Roos, C., Cramer-Wolrath E. & Falkman, K. (2015). Intersubjective Interaction Between Deaf Parents/ Deaf Infants During the Infant's First 18 Months. Journal of Deaf Studies and Deaf Education.
- Roos, C. & Allard, K. (2016). Framgångsfaktorer i läs- och skrivlärande för döva barn och barn med hörselnedsättning. Karlstads universitet: Forskningsrapport 2016:10.

- Simper-Allen, P. (2013). Avbildande verbkonstruktioner i svenskt teckenspråk. Handformskonstruktioner inom ”Cut and Break”-domänen. Stockholms universitet: Institutionen för lingvistik.
- Skolverket (2009). Kunskapsbedömning i särskolan och särvox – ett stödmaterial för samtal och verksamhetsutveckling. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2011a). Läroplan för grundskolan. Stockholm: Fritzes
- Skolverket (2011b). Läroplan för grundsärskolan. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2011c). Kommentarmaterial till grund-särskolans kursplaner. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2011d). Läroplan för specialskolan, förskoleklass och fritidshemmet. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2013). Läroplan för gymnasiesärskolan. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2013). Bedömning för lärande – ett stödmaterial om kunskapsbedömning i gymnasiesärskolan. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2015a). Kunskapsbedömning i träningsskolan. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2015b). Att planera för barn och elever med funktionsnedsättning. Stockholm: Fritzes.
- UNICEF Sverige (2009). Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. Stockholm: UNICEF Sverige.

En likvärdig utbildning för alla

Hos Specialpedagogiska skolmyndigheten får du stöd när du skapar lärmiljöer som är utvecklande och tillgängliga för alla. Vi erbjuder specialpedagogiskt stöd till förskolor och skolor i hela landet, svarar på frågor och erbjuder kurser och konferenser. Vi driver också nio specialskolor, fördelar statsbidrag och utvecklar läromedel. Välkommen till Sveriges största kunskapsbank inom specialpedagogik.

Elever som går i grundsärskolan och gymnasiesärskolan och har en hörselnedsättning kan lära, utveckla och använda teckenspråk. Men elevens möjligheter att utveckla sitt sätt att kommunicera är beroende av lärarens egen kompetens i teckenspråk. Det här materialet ger dig som lärare en grundläggande kunskap om elevernas behov av en anpassad lärmiljö och stöd i sin teckenspråksutveckling.

ISBN 978-91-28-00774-0, tryckt
978-91-28-00775-7, pdf

Best.nr 00774